

SZABÓ KÁROLY ÉS KAZINCZY GÁBOR

(Adalékok Szabó Károly levelezéséhez)

KENYERES ÁGNES

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület alakuló közgyűlésén, 1859. nov. 25-én, a Múzeum könyvtárába első könyvtárosnak meghívták Szabó Károlyt, a nagykőrösi gimnázium görög tanárát, a Tudományos Akadémia levelező tagját. Szabó Károly 36 éves volt, mikor 1860 tavaszán Kolozsvárra költözött. Attól kezdve haláláig az erdélyi tudományos élet egyik vezetője maradt mint könyvtáros, később könyvtárigazgató, 1872-ben a kolozsvári egyetemen a magyar történelem katedráját is vele töltötték be.¹

A Múzeum-könyvtár alapanyagát gróf Kemény József hagyatéka képezte: 15 439 kötet könyv, 1083 kézirat, gazdag irodalmi, történelmi egyháztörténeti, jogtörténeti, régészeti, néprajzi, gazdaságtörténeti anyag, krónikák, oklevelek, levelezések.² Ehhez járult Mike Sándor ajándéka 200 kötet kézirat és további könyvadományok az Erdélyi Múzeum-Egyesület választmányi tagjaitól.

Szabó Károly a könyvtár folyamatos gyarapítását első perctől kezdve szorgalmazta. Miután az anyagi ellátottság nem volt kedvező, vásárlásra csak módjával gondolhatott. Fáradhatatlan buzgósággal, mozgékonyssággal és leleményességgel szerzett a könyvtár számára kevés pénzért új és új anyagot, főleg az erdélyi családi levéltárakból. A könyvtár állománya kezelése alatt 40 000 kötetre szaporodott.

A gyarapításhoz kezdettől fogva felhasználta a hagyatékokban talált többszörös példányok cseréjét. „A könyvtárba, melybe úgyszólván naponta ládánként jön a könyv, roppant a többszörös példányok száma, és köztök természetesen igen becses *Transylvanicak és Hungaricumok*. Ezek címeit, ha egy pár ezerre szaporodnak, szeretném kinyomatni, szétküldeni s elárvereztetni.” — írja már 1860 júl. 5-én Szilágyi Sándornak Nagykőrösre.³

¹ Életrajzához: Schilling Lajos: Szabó Károly emlékezete. Bp., 1892; Szádeczky Lajos: Szabó Károly emlékezete. Bp., 1894; Márki Sándor: Szabó Károly. (Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félszázados ünnepére. Kolozsvár. 1909—1942); Borsa Gedeon: Magyar könyvtárosok: Szabó Károly. (Könyvtáros. 1956. 2. sz.)

² Veress Endre: Gróf Kemény József. (Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félszázados ünnepére. Kolozsvár. 1909—1942)

³ OSZK Kézirattár. Kiadatlan.

Lelkiismeretességére jellemző, hogy szintén kezdettől fogva maga végezte, egyetlen munkatársa segítségével, a csonka vagy hiányos anyag kiegészítését is. „Toldi úrtól úgy értesültem — írja Hunfalvy Pálnak a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárnokának — hogy Telegdi Miklós Papa nem Antichristus c. munkája (Nagyszombat 1580 8r) Lugossy ajándékából a m. akadémia könyvtárában megvan, igen szívesen kérem annak csak egy vagy két hétre leendő leküldését, hogy a mi csonka példányunkat, melyből 3 vagy 4 levél hibázik, kiegészíthessem.”⁴

De nem csak gondos kezelője és gyarapítója volt a könyvtárnak, hanem tudós felhasználója is. Könyvtárnoki állásának elfoglalásával egyidejűleg elkezdte egy cédulakatalógus készítését a könyvtárban levő régi nyomtatványokról: „Könyvtárnoki foglalkozásom közben azon gondolatra jöttem, hogy amennyi XVI., XVII. századi magyar nyomtatvány halálom napjáig kezembe kerül, mindnek címét külön lapokra a lehető legnagyobb bibliográfiai pontossággal feljegyzem. Így remélem, 20—30 esztendő alatt, ha addig élek, oly gyűjteményt hagyok a Múzeumnak, mely ritkítani fogja párját az országban.”⁵ Ezzel vetette meg a Régi Magyar Könyvtár alapját. Ezt az anyagot egészítette ki évtizedeken keresztül. Városról városra, könyvtárról könyvtárra járt, hogy felkutassa a könyvészeti ritkaságokat. Kezdte az erdélyi könyvtárakkal, iskolákkal, kolostorokkal, aztán sorra vette a magyarországiakat. A Magyar Történelmi Társulat által szervezett kirándulásokat is felhasználta arra, hogy egy-egy megyében átkutassa a könyvtárakat és a magánházak padlásait. Még a mestergerendákon is könyvek után kutatott — írta megemlékezésében Márki Sándor. Utazásai alatt mindig magánál hordta, évről évre tömöttebb fekete bőrtáskában céduláit, amelyeket tréfásan „bankó-céduláknak” nevezett.

A nagy országjáró nagy levelező volt. Széleskörű levelezést folytatott könyvtárakkal, könyvgyűjtőkkel, antikváriusokkal, barátaival, hogy az ismeretlenül lappangó könyveket megtalálja vagy megvegye, a könyvtárban meglevő hiányos, csonka könyveket és folyóiratokat kiegészítse. A duplumok cseréjének szervezését és lebonyolítását is leveleken keresztül intézte. Levelezett mint az *Erdély Történelmi Adatok* c. kútfgyűjtemény szerkesztője. Hozzá is egyre többen fordultak Magyarországból és Erdélyből levélben útbaigazításokért.⁶ A történelmi forráskiadványok ügyében fordult hozzá Kazinczy Gábor is.⁷

⁴ 1863. jún. 24. MTA Kézirattár. Kiadatlan.

⁵ Levél Szilágyi Sándorhoz 1861. okt. 22. OSZK Kézirattár. Kiadatlan.

⁶ Szabó Károly levelezését az OSZK és a MTA kézirattárában őrzik.

⁷ Eletrajzához: Gál János: Kazinczy Gábor írói és politikai működése. Bp., 1918; Révay Ferenc Frigyes: Kazinczy Gábor élete a szabadságharc után. Bp. 1941; T. Erdélyi Ilona: Az ifjú Magyarország és Kazinczy Gábor. Bp. 1965. Levelezése az OSZK, MTA és az EK kézirattárában, számos levele erdélyi könyvtárakban. A Szabó Károlyhoz írt levelei az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárából ismeretlen helyre kerültek.

Szabó Károlyt Kazinczy Gáborhoz régi ismeretség fűzte, de nem voltak szoros barátságban. Valószínűleg 1847-ben ismerkedtek meg Pesten Toldy Ferencnél. Szabó Károly másfél évig lakott Toldy lakásában mint a *Magyar Tudósok Tára* c. életrajzi gyűjtemény munkatársa. Kazinczy Gábor ebben az időben többször megfordult ott, majdnem biztosra vehetjük, hogy találkoztak. A fiatal, de már akkor komoly tudományos kvalitásokkal rendelkező, Szofoklész és Euripidész fordító Szabó Károly és Kazinczy Gábor, az Ifjú Magyarország egyik hangadó egyénisége, Puskin és Goethe fordítója, Petőfi barátja, megérthette egymást. A szabadságharc elsodorta őket egymástól.⁸ Kazinczy Gábor visszavonultan élt. Bánfalvai kastélyában szépirodalmi művek fordításával és történelmi tanulmányok írásával foglalkozott. Fiatal korától kezdve szenvedélyes könyv- és kéziratgyűjtő volt. Sok pénzt költött könyvtárára, büszke volt, hogy csak a legritkább esetben kellett egy-egy forrásmunkát kölcsönvennie, minden fontosabb korabeli és régi művet megtalált otthonában. Állandóan kutatott, kutattatott történelmi kútfők után. Erre vetnek fényt levelezésének azok a darabjai melyekben barátai, ismerősei, könyvtárosok, falusi tanítók, papok, kishivatalnokok tudtára adják, hogy sikerült megszerezniük számára régi iratokat, okmányokat, forrásanyagokat.

A történeti hagyományok iránti érdeklődése, könyv és kéziratgyűjtése hozta össze a hatvanas években ismét Szabó Károllyal. Szabó 1864. ápr. 4-én még könyvjegyzéket küld neki. De ebből már Kazinczy nem válogathatott, ápr. 18-án, 46 éves korában meghalt.

Úgy véljük, nem éreztelen, ha közöljük Szabó Károlynak Kazinczy Gáborhoz írt leveleit, amelyeket az Egyetemi Könyvtár kéziratárában a Kazinczy Gábor hagyatékban őrzünk (H 88/5 88-94.) A levelek egy régi híres könyvtár ismeretéhez nyújtanak adatokat, bepillantást engednek Szabó Károly könyvtárosi és tudományos munkásságába, az 1860-as évek elején a könyvkiadási és könyvkereskedői viszonyokba és nem utolsósorban Kazinczy Gábor irodalmi és könyvgyűjtői tevékenységébe.

SZABÓ KÁROLY LEVELEI KAZINCZY GÁBORHOZ

Kolozsvár nov. 27. 1860.

1.

Tisztelt Tekintetes Úr!

Szíves bocsánatát kérem, hogy becses levelére a közbejött múzeumi nagygyűlés miatt, csak most válaszolhatok.⁹ A kimutatások és évi jelentés elkészítésével igen el voltam foglalva.

⁸ Toldy Ferenc Kazinczy Gáborhoz írt leveleiben többször említi Szabó Károlyt.

⁹ Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1860. nov. 22-i közgyűlése.

Anonymust én a Toldy úr és Kegyed által tervezett gyűjtemény számára készítettem:¹⁰ de miután az Toldy úrnál másfél évnél tovább hevert, s miután ő a gyűjteményt se könyvtárak se a m. akadémia által; — melynek megbízásából kéziratot Erdy úrnál, ki rá egy tollvonásnyi bírálatot sem írt, bírálat végett félévénél tovább hányódott, — nem tudta kiadni: kénytelen voltam magam neve alatt, úgy ahogy tudtam kiadni. Ráth Mór adott az első önálló kiadásért 20 Ft-ot ívenként s így az egészért 120 Ft-ot. Ez rögtön elkelvén s ő az aránylag igen nagy haszonért, hajlandó lévén a második kiadására s egyszersmind a gyűjtemény kiadására is; a 2-ik kiadáshoz azért függesztettem a gyűjtő címet úgy azonban, hogy abba ő bárkitől is fogadthasson el darabokat. A 2-ik kiadásért ismét 120 Ft-ot fizetett.

Én sem magamat, sem őt, sem a közönséget nem köteleztem dolgozásra, kiadásra s előfizetésre; szándékom csak annyi volt, hogy időnként amint egyik vagy másik forrást lefordítom, Ráth által közzé tegyem. Az, hogy Ráth a 2-ik füzetre előfizetést is hirdetett, tudtomon és akaratomon kívül történt, mit én tőle jó néven nem vehettem.

Ráth az első füzetben jó hasznot látván, igen sürgetett a 2.-ért; így készítettem el Rogeriust, Tamás Spalotói esperes töredékét a tatárjárásról, és a Nagy Magyarországról szóló tudósítást. Ezen füzet 3—4 hete hogy készen áll, de mint látom Ráth még nem küldte szét. Hogy Balássy Ferenc¹¹ éppen Rogeriussal foglalkozott, arról legkisebb tudomásom sem volt.

A 3-ik füzetbe Kézait szántam, s Ráth sürgetésére megkezdtem ehhez is jegyzéseim összeszedését és összeírását. De én Ráthnak magamat e füzetre még nem köteleztem, minthogy tömérdek munkám miatt előre nem is tudhattam, mikorra lehetnék vele kész. Kegyed levele vételével mindjárt tudósítottam őt, hogy Kézai Lévaynál és Galeotus Kegyednél készen áll, s így ezeket minél hamarabb megkaphatja és kiadhatja. Remélem is, hogy Ráth e tárgyban ezolta mind Kegyedhez mind Lévayhoz írt.

Nálam e gyűjtemény kész terve nem volt s nem lehetett kidolgozva, mert az egész Ráth vállalkozásától s a közönség pártolásától függ, melyről előre bizonyos nem lehettem. Én e 2 füzetrel az utat megtörtem; Ráth folytathatja, s bizonyosan hiszem is, hogy folytatni fogja a vállalatot, s dolgozhatunk bele akárhányan.

Éppen azért szeretném, ha a Kegyednél kész tervet megkaphatnám, s egyszersmind megtudhatnám, mely darabok s kinél vannak készen, hogy így mint most Rogeriussal történt, ketten egy munkával ne foglalkoznánk.

¹⁰ Szabó Károly: Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tet-teiről. Magyarország Történetének Forrásai c. kiadvány 1. füzeteként jelent meg. A sorozat 1860—64 között jelent meg.

¹¹ Balásy Ferenc bánhorváti, később felnémeti kat. lelkész. Kazinczy Gábor baráti körének tagja.

Ráth még nekem sem válaszolt s így nem tudom, a harmadik füzet-
tellel (Kézaival) mire határozta magát.

A Galeotusból kijegyzett helyek értelmezésére nézve lehetetlen meg
nem jegyeznem, hogy ott, hol Kegyed a helyes magyar kifejezésre nézve
megakad, nekem, ki ez íróval aránylag igen keveset foglalkoztam, még
nehezebb a helyest eltalálnom. Mind amellet is, megteszem amit tehetek;
valeat quantum valere potest.¹²

1. A dux Johannest *fejedelemnek* adnám, ha el tudnám magammal
hitetni, hogy a Horváth- Tóth stb. ország *fejedelme* czim a XV.-ik
században valósággal élt volna nyelvünkben; így míg ezt bebizonyítva
nem látom, inkább maradnék az idegen herceg mellett, mely azon
korban nyelvünkben már bizonyosan nagyon meghonosodott. — Nem
lehetne-é a *Királyfi, király fia* kifejezést használni? (ad formam: Bánfi,
Vajdafi stb.)

2. A XI-dik fejezetben a *magnificentiat* „nagy úri dolognak”-nak
fordítánám; az *úriasság* újdonszerűbb; s e helyre amaz igen jól, népiesen,
jönne ki. — A XXIII-ik fejezetben a Mátyásra vonatkozó *magnificus*
szót, úgy ahogy ott ezen szó magyarázva van, *nagylelkűnek*, vagy talán
még helyesebben *nemeslelkűnek* lehetne fordítani.

3. A XVII. fej. *mensa panicea*-t én sem képzelem máskép értelmez-
hetőnek mind Kegyed. A nép még most is úgy eszi a levesfélét. E helyt
azonban hús ételről is lévén szó, ez is történhetett a *mensa panicea*val,
úgy mint most a szalonnát szoktuk enni egy darab kenyéren.

4. XXVIII. fej. „a pápa Galeotust *tudományának bizonyosságából* íté-
lén meg” nem tudom elfogadható-é?

5. uo. *Minthogy a tudatlan nép felbőszülten Galeotus halálára ké-
szült vala törni*; szabad fordítás lenne ugyan; de aligha el nem találná a
helyes értelmet e mondásban, mely az eredetiben úgy mint Schwandtner
kiadása, különben is tökéletlen szerkezetű. — A romlott szöveget szóról
szóra lefordítani lehetetlennek hiszem; érthetetlen lenne.

Fogadja Kegyed szívesen ez igénytelen észrevételeket, s összevetés
és bírálat után használja úgy, ahogy használhatja.

Egy bizalmas kéréssel rekesztem be e sorokat.

Legyen szíves Kegyed tudósítani, megvannak-é Kd gyűjteményében
Kazinczy Ferencnek Cserey Farkashoz intézett levelei 1809 utánról, vagy
hol vannak?

Én a Cserey könyvtárt Krasznán az árverésen 260 Ft 50 kron a mú-
zeumnak megvévén¹³ a könyvtárban K. F.-nek csak 1805—1809-re ter-
jedő leveleit találtam meg egy vastag 4-rét kötetben. Szakadatlan sorban

¹² Kazinczy Gábor ez időtájt foglalkozott Galeotto Marzio Mátyás királyról
szóló művének fordításával. Fordítása 1862-ben Pesten jelent meg.

¹³ A könyvtár 2618 kötetből állt. Ezzel az anyaggal került az Erdélyi Mú-
zeumba az első nyomtatott magyar naptár egyetlen teljes példánya. „Ilyen jó vá-
sárt az életben többé aligha tehetek” — írta Torma Károlynak 1860. okt. 2-án.
(OSZK Kézirattár. Kiadatlan.)

a levelezés megkezdésétől fogva. Hogy Cserei Kazinczy későbbi leveleit is gondosan bekötötte, arról kétség nem lehet: de jelenleg hol vannak nem tudjuk.¹⁴

Ha ez igen érdekes leveleket akár Kegyed, akár más valaki idővel ki akarná adni, óhajtható volna, hogy az egész levelezés lásson világot, s ha Kegyednél annak nagyobb része megvolna, de a mi kötetünket még nem ismerné, idővel a kiadásnál igen jó hasznát vehetné.

Magamat szíves jó indulatjába ajánlva maradok kegyednek

alázatos szolgája

Szabó Károly

2

Kolozsvár szept. 7 1863.

Tekintetes Úr!

Tisztelt barátom Uram!

Legelsőben is bocsánatot kell kérnem, hogy Önhöz az erd. múzeum duplumainak catalogusa¹⁵ csak történetesen jutott. Én az elküldésről nem feledkeztem meg, hanem rendkívül sok dolgom miatt könnyíteni akarván magamon Demjén kolozsvári könyvtáros által testvérét Demjén G. pesti könyvtárust kértem meg az expedálásra, kihez számosabb példányt küldöttem. Vagy egyik vagy másik Demjén feledékenységből történt az elmaradás.

A megszerezni kívánt könyvek jegyzékét a többi eféle jegyzékekkel együtt át fogom adni a duplumok árának megszabására az igazg. vá-

¹⁴ Kazinczy Ferenc Cserey Farkashoz 1809 után írt leveleit Szabó Károly később megszerezte a könyvtár számára. Váczy János innen közölte őket. (Kazinczy Ferenc levelezése. Bp. 1890-1912)

¹⁵ Az Erdélyi Múzeumi Könyvtár többszörös példányainak jegyzékét Szabó Károly először 1863-ban, másodszor 1877-ben nyomtattatta ki. Az 1861-ben készült Utasítás a duplum-katalógusról és a cseréről: „A felesleglajstrom magába foglalja mind azokat a darabokat, melyek több mint egy példányban meglévén, arra használhatók, hogy csere útján érettök oly munkákat lehessen megszerezni, amelyek a könyvtárban nincsenek meg. A könyv rövid, de jellemző leírásán kívül meg kell hogy legyen benne becára is. A cserére nézve következő szabályokhoz tartsa magát a könyvtárnok: a) Valahányszor módot talál egy a könyvtárra nézve előnyös csere megejtésére, azt kimerítő és részletesen formulázott indítványképpen terjeszti a választmány eleibe, és ha a választmány jóvá hagyja, megejti a cserét. — b) Cserét a könyvtárnok csak más könyvtárakkal vagy magánosokkal igyekezzék üzni, antiquariussal csak akkor, ha szembetűnő hátrány nélkül kivihető. E végre a felesleg és csonkák lajstromát azonnal, amint elkészül, szét fogja küldeni mindazon könyvtárakhoz, amelyekel cserélhetni gondol, és tőlük viszont a hasonló lajstrom közlését fogja kérni. — c) A könyvtárnok különös érdemet fog magának szerezni, ha eredeti becses kéziratok hiteles másolatásával oly darabokat fog előállítani (teremteni) amelyekért más könyvtárak örömet fognak vele cserét üzni.” (Közölve: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Évkönyvei I. Kolozsvár. 1861)

lasztmány által már kinevezett bizottságnak, mely munkáját a jövő hó elsejéig bevégezi, s én a tudósítással jövő hóban nem fogok sokáig késni.

Az egyes különösen kérdezett könyvekre nézve előlegesen írhatom, hogy az Archív II. B." 1. Heft minden esetre adható lesz; nem így a BT. Szemle 1. évfolyama, melynek mind 4 évfolyamát a m. vásárhelyi ref. coll. ktára kéri együttesen.

Az erdélyi diaetalis acták kijegyzett darabjaiból mindnyájából teljes példányokkal szolgálhatunk.

A cserébe ajánlott könyvek u. m. Mich. de Ungaria Sermones 1492 és Vastenbergh Commentarii az első gr. Mikó adományából, a másik gr. Kemény József ktarából megvan könyvtárunkban. — A két kötet kéziratáért u. m. Köleséri könyvtára eredeti catalogusáért¹⁶ és a Transylvanicumokért szívesen ad cserébe a bizottmány könyveket; csak tudhassuk, miket kívánna értők a birtokos.

A kijegyzett könyvekre nézve előlegesen csak annyit írhatok, hogy a közkönyvtáraknak végzés szerint elsőbbségük lévén magánosok felett, mindennel a legjobb akarat mellett sem szolgálhatunk; de amint hozzávethetők az eddigi kijegyzésekből, mintegy két harmadával a kijegyzett könyveknek rendelkezhetünk. Ezek jegyzékét és meghatározandó igenis méltányos becslését oct. első felében megküldve, kérve majd minél előbbi választ meg vagy meg nem tartások iránt.

Bocsánatot kérek, hogy becses levelére csak ily későn válaszolhatok; a múlt hó második felét úton töltöttem, a gr. Degenfeld erdőszámai könyvtára átvétele ügyében, s alig érkezve haza, szept. 1-én, legkisebb fiam halálának fájdalma gátolt hivatalos dolgaim rendes vitelében.

A duplumok catalogusok[!] 4 példányt ezennel ide mellékelve, a legszívesebb tisztelettel maradok

Önnek

igaz tisztelője

Szabó Károly

U. I. Katona Hist. Crit.¹⁷ teljes példányát Enyed és pesti r. cath. gimn. kéri. — Ezelőtt egy pár évvel Torma Károly kérte; mi neki 100. o. ftra becsültük; de ő kapván keze ügyében más példányt nem tartotta meg. Kevesebbire a bizottság most sem fogja becsülni, de bizonyosan egyik vagy másik ktár részére bocsátja át.

Gróf Mikó megbízásából bátor vagyok az ő általa küldött Apor féle kéziratnak, és ha lehető a Mikó Ferencz naplójának visszaküldését kérni.¹⁸

SzK

¹⁶ Ifj. Köleséri Sámuel orvos könyvtára.

¹⁷ Katona István: Historia critica regum Hungariae. 1779-1817. 1-42 kötet.

¹⁸ Apor Péter és Mikó Ferenc emlékiratait Kazicz Gábor 1863-ban adta ki.

Kolozsvár oct. 8 1863.

Tisztelt barátom!

A múzeumi duplumok becsűjét az erre kinevezett bizottság¹⁹ minap teljesen bevégezte, s a tegnapi választmányi ülés helybenhagyta. S így ma már képes vagyok Kegyedet a jegyzékeiben foglalt könyvek hivatalos becsárairól az ide mellékelt cédulán tudósítani,²⁰ azzal a megjegyzéssel, hogy ahol a catalogusban több példány áll, a kijegyzett ár csak egy-egy példányról szól.

Amely könyvek árát Kegyed az én jegyzékemben nem találja, azokat iskolai könyvtárak kérték és kapják; a bizottság minden kivétel nélkül ragaszkodván a kimondott elvhez, hogy isk. és közkönyvtáraknak magánosok felett elsőséget ad.

Az ár, azt hiszem, hogy egyre másra nézve elég méltányos.

A választmány végzése szerint csak azokat a könyveket adhatom át, vagy küldhetem el, melyek árát megkaptam. Ezért kérem, legyen szíves Kegyed azon könyvek árát, melyeket meg akar tartani, postán megküldeni hozzám; egyszersmind utasítani, hogy az általam bepakolandó könyveket mily úton kihez szállíthassam; a szállítás költsége, utólagosan a vevő által lévén fizetendő.

Ha Kegyed a pénz küldésével néhány hetet késik is, semmit sem tesz; mert az általam kijegyzett számokra a Kegyed nevét írtam, s így azokat más Kegyed elől el nem veheti.

Az Archivot és BP. Szemlét a m. vásárhelyi isk. foglalta le. — Az erd. diaeták végzése ei épek, részint kötve részint kötetlen; árrok[!] valóssággal nagyon is olcsóra van szabva.

A cserébe ajánlott kéziratot és Transylvanicákat kérném, ha lehető elküldeni, s megjegyezni, mik kellenének érte. A cserét a választmány tudtával és megegyezésével ejthetem csak meg.

Az erd. múz. évkönyvei I. 1-3 II. 1 füz.

2 f 50

Brassai Cigány zene

.72

Akad igazsága²¹

.50

---

 3 f 72

árban Steintől megvettem, s ezennel küldöm, kérvén a válasszal együtt ez összeg megküldését.

Magamat szíves indulatjába ajánlva
Kegyednek

igaz tisztelője

barátja

Szabó Károly

¹⁹ A bizottság tagjai: Gr. Lázár Miklós, Miké Sándor és Finály Henrik.

²⁰ A cédula hiányzik.

²¹ Brassai Sámuel: Magyar vagy cigány zene. Kolozsvár. 1860.; Az Akadémia igazsága. Kolozsvár. 1862.

A teljes Katonát a pesti r. cath. gymn. könyvtára foglalta le. Becsára iskolának 80 ft o. é.

4.

Kolozsvár dec. 6. 1863

Igen tisztelt barátom!

Tegnap vett becses levelére sietek válaszolni, s egyszersmind küldöm a duplumokból a kívánt darabokat, még pedig mindegyik darabból a szebb, tisztább példányt választva.

1. Bethlen Kata élete (Bod praedikációjával)	—	60	kr
2. Barthelemy Anacharsis utazása 1-7	1	50	"
3. Keresztury. Episcopatus Varad	—	40	"
4. Vályi. M. Org leírása 1-3	1	—	
Ehez járul: a régibb küldemény árából fenmaradt	1	7	
2 darab szállító levélért	—	10	

összesen: 47 67^{kr}

Haray Naplóját²² nem küldhetem: mert ezt a duplumok közt válogató ifjú emberek valamelyike elcsente; ehelyett kárpótlásul küldöm Torma Károly 3 értekezésének különnyomatait, melyek könyváruosi úton nem kaphatók.²³

A cserébe ajánlott 3 db kéziratot igen szívesen várom szekérpostán bérmentetlen, a múzeumi pénztár terhére. Különösen kíváncsi vagyok Köleséry könyvtára jegyzékére. — Ezek leküldésekor kérem kijelölni az érettök cserébe kívánt duplumokat 20 ft értékben; a cserét az én ajánlásomra a választmány bizonyosan elfogadja, s a könyveket ahova kíváztatik, a kijelölendő úton, azonnal el fogom küldeni, mihelyt a választmány ez ügyben végez. — E hónap vége felé még lesz választmányi ülésünk, s így akkor a könyvek indulhatnak; csak a kéziratokat bemutatthassam. A Kegyed által kijelelt darabokat duplumainkból még mind eddig megtartottam (bár némelyiknek elég kérője lett volna: így péld. Bethlen Katának, melyet Kegyed tudom különös érdekléssel fog olvasni), s így e több mint 60 ft becsárú könyvből könnyű lesz a válogatás. Más értékesebb darabjaink, kivált a Hungaricumok, már csaknem mind elfogytak.

Gyulai Pál Commentarius (Claudiop. 1581 4r) az erd. múz könyvtárába fájdalom nincs meg. Hogy a közelebbi években valahol láttam, bizonyos; hiszem, hogy a kolozsvári könyvtárak egyikében, melyeket régi magyar nyomtatványokért mind darabról darabra átvizsgáltam, feltalálom. Még ma utána járok, s ha csak Kolozsvárt felhajhászhatom (mit reménylek), a hű másolat új évig Kegyed kezében lesz.

²² Haray Viktor: Töredék egy menekült naplójából. Kolozsvár. 1861.

²³ Valószínűleg Torma Károlynak az Erdélyi Múzeum évkönyveiben megjelent cikkeiről van szó.

Burián²⁴ összes könyvtára egy pár hónap óta özvegye tulajdona, ki most már darabonként is adja az öreg Burián válogatott hungaricumait és classicusait, melyeket előbb csak együtt s igen drága becsáron akartak eladni, de vevő rájuk természetesen nem találkozott. Ez a gyűjtemény, az öreg Burián igen magas árai szerint, ha jól emlékszem 6-7000 pft-ra volt becsülve; a többi könyvek is mentek a Burián árai szerint mintegy 3000 ft értékre sőt többre is. Az öreg adósságokat is hagyott hátra: nejének is volt a bolton talán 1600 ft követelése; árváinak, ha a könyvek mind elkelnek is, nem sok jutott volna. — Mi Mike Sándorral, mint felkért becsüsök, a törvényszéknek, mely előtt folyt a tárgyalás, az egész könyvtömeget, a viszonyokat tekintetbe véve, csak 2800 ft körül becsültük. — Az özvegynek az adósságokért és örökségért letartott válogatott gyűjteményéből nem szabad volt árulni, hanem a többiből adogathatott volna el, hogy magát fenntarthassa, ha ugyan vevője lett volna, s értett volna a kereskedés viteléhez. Csak tengett, nyomorgott egy pár évig, főként a kölcsönkönyvtár jövedelméből éldogélva. — Végre néhány hónap előtt a törvényszék a válogatott könyvtár árverezését elrendelte; a mi potom becsünkre sem találkoztván árverező, 2-3 hónappal ezelőtt a második becsáron alóli árverezésen az özvegy egymaga igérvén, megkapta e gyűjteményt 1050, vagy 1150 ft-on. S így már most árulgatná egyenként is, de a magas árak miatt lassanként kelhet. — Mi is válogatunk, ha drágán is, egyes különösebb értékű darabokat.

Gróf Mikó, kinél igen gyakran kell megfordulnom, s ki a Kegyed remekül festett képében szenvedélyesen gyönyörködve gyakran emlékezik 1861-iki beszédéről, jó egészségben van; most Szacsvey Sándor életén és munkáin dolgozik, mi, minthogy az ő életére vonatkozó adatokat s többnyire névtelenül megjelent munkáit igen nehéz összeszedni, éppen nem könnyű feladat. Nem tudná-e Kegyed, gazdag gyűjteményéből, a grófot némi adatokhoz juttatni? Tudom rendkívül szíves köszönettel fogadná. — Írtunk ez ügyben Toldynak is, s válaszát illetőleg küldeményét várjuk. — Munkában van a grófnál egy igen szép cikk gr. Kende-firől is az alföldi album részére.

En hivatásos munkával, házi gonddal az élet mindennapi terhével túlterhelve irodalmi munkára aligalig szakaszthatok egy két órát.²⁵ Test és lélekölő foglalkozásaim mellett alig érkezem a Hunyadiak kora folytatásának fárasztó, hálátlan s lassú továbbvitelére. — Minap írtam egy emlékbeszédet Benkő Károly felett, melyet az erd. múz. tudom. ülésében olvastam fel; ezt is rögtönözve 24 óra alatt kellett megírnom: de

²⁴ Burián Pálnak 1819-1860-ig volt Kolozsvárt antikvár-könyvkereskedése. Kazinczy Gábor is állandó vásárlója volt.

²⁵ Könyvtárosa Török Ferenc 1863 őszén meghalt. Még több munka hárult rá. Szilágyi Sándornak is panaszkodik 1863 nov. 9-én írt levelében: „Csak két kezem van. Segédem, jobbkezem agyonlőtte magát: új írnomk újonc, gyakorlatlan; de soha nem is lesz Török Feri. Az életben sem lesz oly könyvtárba temett segédem.” (OSZK kézirattár. Kiadatlan.)

talán még jobban sikerült, mintha hetekig dolgoztam volna rajta. — Vagy az erd. múz. évkönyveiben jelenik meg (ki tudja mikor?) vagy talán hamarabb a B. Pesti Szemlében. Itt szeretném folytatni a M. vezérek korát is, — ha ugyan bírom. A hosszú téli éjszakákon neki ülök. — Nappal nekem a múzeumban nincs szabad, nyugodt órám. — Könyvkézirattárunkat még külföldiek is használják; correspondentiám, kivált a duplumok miatt is, roppant. — Látom, hogy könyvtárunk él, használ, s örülök neki: de bizony fáradok is mellette eleget. Ily körülmények közt nem várhatja tőlem senki, hogy csak tizedrészét is tegyem annak az irodalmi téren, amit ne talán más helyzetben tenni képes volnék.

Torma Károly Csicsó-Keresztúron dolgozik, roppant szorgalommal. Ő is igazán nagyban használja könyvtárunkat. — Tudósítom még ma az ígért közleményről.

Brassai bécsi szabad magányában rá tud érkezni száz meg százféle tanulmányában haladni, írni, vitázni. — Jó erőben, s ha nem polemizál, jó kedvben van.

Fogadja Kegyed legőszintébb üdvözlétemet s azon szíves jó kívánságot, hogy jobb egészségben s a jobbra változandóknak hitt és reményelt viszonyok közt felvillanyzott lélekerővel működhessék nem csak az irodalmi pályán, hanem a közélet mezején is. Faxit Deus!

igaz tisztelettel

Szabó Károly

U. I. dec. 7.

Tegnap hasztalan kutatásom után ma sikerült annyit megtudnom Gyulai Commentariusáról, hogy a reform. collegium gazdag könyvtárában fel lesz található. Én is ott láttam a múlt években. — Még ma ki-keresem s holnap másolás alá adom. — Új év előtt Bánfalván lesz.

[Alatta Kazinczy Gábor kézírásával:]

Decemb. 8 d. — Gyulai Commentariusát tegnap a ref. colleg. könyvtárában sokáig hasztalan kutattam; nem tudom megkaphatom-e Kolozsvárott. Rajta leszek, hogy ha csak egyetlen példánya van is a városban, felkutassam. — Nagy baj, hogy könyvtárainknak nincs becsületes catalogusok, s hogy a fűtetlen termekben a kutatás télen iszonyú kellemetlen. De meg lesz ha csak lehet.

Egy külön lapon volt írva, a legitimációm végett elküldtem Grávének.

K. Gábor

5.

Kolozsvár febr. 29. 1864.

Igen tisztelt barátom!

Folytonosan vártam és várom a múzeumi duplumokért cserébe ajánlott kéziratokat, s hogy ezeket máig sem kaphattam meg, hajlandó

vagyok arra magyarázni, hogy talán a birtokos nem hajlandó többé e kéziratokat birtokunkba átbecsátani. Legyen szíves Kegyed ez ügyben felvilágosítást adni.

A duplumaink közül Kegyed által kijegyzett darabokat, melyek összes becsára 68 Ft körül van, mind eddig lehetőleg tartogattam, hogy a csere esetére ezekből 20 Ft értékig lehessen váltogatni. Azonban miután a közintézeteknek adott elővételi kedvezmény ideje is új évkor lejárt, lehetetlen volt a helybeli könyvgyűjtőktől mind e darabokat megtartanom. De mégis úgy hiszem, hogy a kijegyzett darabok 9/10 része máig is megvan. Leginkább az erdélyi országgyűlési irományokat hordták el; de még ezekből is maradt egy csomó.

Engem igen érdekelne a Köleséri könyveinek catalogusa; ezt ha a birtokos cserébe nem engedné át, használatra szívesen kérném egy vagy legfeljebb két hónapra; a póstai küldözés költségét szívesen viselném. Reménylem, hogy magyar bibliographiai tanulmányaim érdekében tett e kéréssem megnyerését szíves lesz Kegyed kieszközölni. — Annál jobban örülnék, ha e kéziratot intézetünk számára csere útján megszerezhetném.

Óhajtvá várom, hogy az Akadémia Monumenta Hungaricaiban a Kegyed által kiadott Mikó Ferencet és Apor Pétert olvashassam. Gróf Mikó is szívesen kéreti általam vissza ezek kézirateit. A gróf magammal és száz meg száz itteni literatus emberrel együtt lelki élvezettel olvasta és emlegeti Kegyed Szemere felett tartott emlékbeszédét; csak azt sajnáljuk, hogy csak olvashattuk, élő szóban nem hallhattuk.

Nem találkozhatunk-e nyáron M. Vásárhelyt a természettudósok gyűlésén? vagy talán még elébb a prot. írói társulat Debreczenbe tervezett megnyitó ünnepélyén, hova a gróffal együtt bizonyosan elmennék? — Azonban e gyűlésről sem hírlapokban sem magán úton semmit sem hallhatunk; talán akadályozva lesz e társulat megalakulása?

Becsés válaszáat szívesen kérve s magamat szíves jó indulatjába ajánlva a legőszintébb tisztelettel maradok

Kegyednek

igaz tisztelője s barátja
Szabó Károly

6.

Kolozsvár ápr. 4. 1864.

Igen tisztelt barátom!

Miután a Kegyed által kijegyzett duplumokból idő közben több darab elkelt, — mint hogy a helybeli könyvvevőktől az iskolák és vidéki könyvgyűjtők részére engedett elsőégi idő leteltével a könyveket vissza nem tarthattam, — jónak láttam Kegyeddal közleni ide mellékelve azon darabok becsárát, melyek a kijelelték közül még kaphatók.

Méltóztassék nyilatkozni az iránt, hogy a cserébe ajánlott 2 kötet

kéziratért ezek közül melyeket küldjem el, és hová küldjem 20 Ft értékig cseréül, ha t. i. az illető a cserébe még most is hajlandó: mely esetben kérem a kéziratok postán a múzeum terhére leendő megküldetését, hogy a válaszmány tudtával a cserét a kikötött feltételek szerint végre hajthassam.

Becsés választát ismételtén kérve és szívesen várva, minden lelki és testi jó kívánása mellett maradok

Kegyednek

igaz tisztelője s barátja

Szabó Károly

124. Bedeüs Hist. Gen Atlas (csonka)	1.—
126. " Die Verfassung Siebenb.	35
202. Bod Praxis	50
203. Bod Synopsis	50
234. Bombardi Topogr.	1 —
395. Coronini-Palma Specimen Geneal	1 —
518. Eiben Gramm. Hongroise	50
539. Ercsei Torda m. flórája	50
550. Erd. Hiradó	1.—
683. Fridvalszky Mineral. Trans.	50
691. Jüger Priwatrecht	50
856. Hetényi Erd. kifejl.	25
865. Hist. de Pologne	1.—
940. Janus Pann. 1. 2.	2.—
1059. Kempis T. ford. Pázmán	15
1075. Kéza	25
1076. "	30
1097. Köleséri Theol. Pacifica	10
1098. " Auraria 1717.	50
1224. Lenk, Siebenb. Lex. 1—4.	5.—
1272. Lünig	1.—
1275. Lünig Orationes 2. 3.	40
1288. M. Kurir. 1791.	60
1321. M. Vásárh. füzetek 1. 2. év teljes	1.—
1461. Nyulas. Erd. orv. vizek 1. 2. 3.	60
1475. Ofner Stadtrecht	1.50
1585. Pethő G. Kronika. folyt. Kovács cziml nt	80
1909. " " Spangár folyt.	30
1640. Pray Annal vet Hunn	1.—
1647. " Hist. Regum. 1. 2. 3.	1.—
1644. " Dissertationes in Annales	1.—
1701. Ráskay Mem. Banorum	50
1717. Reismer Comment.	80
1727. Révai De S. Corona. 1732	20
1728. " " 1735	20

1729.	"	"	1748	20
1730.	"	"	1794.	20
1815.	Sas. 2. 4. 9. 12—15.			1.—
1837.	Schmitt Episc. Agr. I.			30
1839.	Schraud Gesch. der Pest			40
1862.	Schwarz Recensio			8
1863.	Schwarzott Mehaka			30
1894.	Simonchicz Orato			3
1936.	Stundenblumen.			15
1998.	Szentpáli Verbőczy versekben 1701			10
1999.	"	"	1798	10
2075.	Timon Epitome 1737.			60
2077.	"	"	1764.	60
2078.	Timon Imago Hung. 1735.			30
2079.	"	"	1754.	50
2001.	Trenk Bilanz			5
2514.	Thuroczy Ungaria 1729.			50
2112.	"	"	1768.	50
2138.	Vay Német hűség			20
2161.	Vasárnapi Újság 1859—60 (csonka)			50
2172.	Vendelinus ford. Apafi M. 1674.			1.—
630.	Fenelon ford. Zoltán I.			30
*751.	Gochetz és Cserey Praxis			20
764.	Grässe Liter. Gesch. 1—3 Bd.			6.—
767.	Grenzboten 1845—8 (csonka)			6.—
770.	Grosshofinger Joseph II. 1—4.			1.50
811.	Haller Telemak. 1758.			30
812.	"	"	1770.	30
2305.	Erd. Orggy. Jegyzőkönyve 1792.			30
561.	"	"	1794..	25
570.	"	"	1837.	2.—
				-----
				52 f 16
				o. ért.

Kiírtam a hivatalos becsűjegyzékből
Kolozsvárott ápr. 4. 1864
Szabó Károly
az erd. Múz könyvtárnoka

К. САБО И Г. КАЗИНЦЗИ

(Вклады к перепискам К. Сабо)

(Резюме)

Автор публикует из богатого наследия Г. Казинцзи те письма, которые сохраняются в рукописном отделении Университетской Библиотеки, написанные К. Сабом к Г. Казинцзи в 1860—1864 годах.

Письма показывают положение известной коложварского Общества Музея по функционировании библиотеки в начальном периоде. Письма делают возможным в частности познакомиться с героическим работам известного ученого, большего организатора, историка и душевного библиотекаря, К. Сабо. Особенно интересны те письма, которые говорят о положении книгоиздательства и книготорговли 1860 года.

Письма содержат интересные данные для истории литературы о жизни и деятельности последних годов Г. Казинцзи.